

DET SVENSK-RYSKA AVTALET

DET självklara vid förhandlingar mellan två länder om handelsfördrag måste vara att fördraget skall erbjuda bägge parterna fördelar, som äro större än medgivanden och eftergifter. Även om det då och då högljutt klagats över att ett avtal slutits med allt för små fördelar eller att de vunna fördelarna endast kommit en viss näringsgren, t. ex. jordbruket, tillgodo på industriens bekostnad eller vice versa, har dock de ömsesidiga fördelarnas princip varit den ofrånkomliga utgångspunkten för varje svensk förhandling tidigare.

Det kan i hög grad diskuteras, om det av riksdagen nu godkända svensk-ryska handelsavtalet byggt på denna ömsesidighetsprincip. I varje fall lysa de svenska förpliktelserna och riskerna så starkt i ögonen, att slutintrycket blivit i hög grad negativt. Det är inte svårt att katalogisera avtalets belastning för vårt land.

I första rummet inger härvid miljardkrediten de allvarligaste betänkligheterna. Miljardkrediten innebär just genom sin storlek inte minst ett farligt prejudikat för förhandlingar med andra stater, ty Sverige går till dessa med en svagare ställning än nödigt. Detta är så mycket allvarligare, som vi ha att räkna med en i och för sig begriplig benägenhet hos exkrigförande till utsugning av vårt neutrala land såsom vår kontribution till andra länder för deras lidanden i kriget. Vårt välstånd kan härigenom stagnera eller i olyckliga fall äventyras. Detta välstånd har dock skapats genom svensk duglighet och organisationsförmåga samt en klok och försiktig utrikespolitik. Vår skyldighet att bidra till världens återuppbyggnad bestrides av ingen och den har tagit sig många uttryck både under och efter kriget. Sverige har redan lämnat krediter efter kriget på 3½ miljard. Våra resurser äro dock begränsade och det är en visserligen ganska välmenande men dock tämligen tom retorik, när t. ex. hr Ture Nerman i riksdagsdebatten faktiskt ansåg det vara vår skyldighet att till det ryska folkets favör skära ner vår egen standard. Ett sådant offer kan rimligen inte begäras av något folk.

Avtalets politiska syfte är att främja vänskapliga förbindelser med den ryska stormakten. Det är dock fara värt att genomförandet av avtalet kommer att ge anledning till mycken irritation, i synnerhet om det skulle stöta på oöverstigliga svårigheter för Sverige att fullgöra åtagandena. Så långt ifrån att främja de vänskapliga förbindelserna kunna vi i så fall befara upprepade missköligheter med allt vad därav följer av misstro och avkylning av hjärtligheten.

Även om utrikesutskottet uttryckligen dekreterat att detta avtal inte utvidgar den svenska regeringens kompetens är det omöjligt att bortse ifrån att regeringen till följd av sina utfästelser till Ryssland, vare sig den vill eller inte, kan drivas till ingripanden mot näringslivet för att detta skall uppfylla avtalets förpliktelser. Avtalet kan sålunda bli en impetus för ökad statskontroll och centraldirigering. Särskilt med nuvarande män på ledande regeringsposter kan frestelsen härtill bli dem för stark. Likaså kan man inte vara blind för risken, att avtalsförpliktelserna kunna bli hävstänger för organisationerna att tilltvinga sig löner, som de annars inte skulle kunna ernå just vid det tillfället; vetenskapen om att företagen äro skyldiga att fullgöra leveranser till Sovjetunionen och frånvaron av regler om arbetskonflikter som force majeure kunna nämligen tänkas bli begagnade som viktiga strategiska stödjepunkter i fackliga löneaktioner.

Även i förhållande till andra stater kan avtalet för oss bli en belastning. Den amerikanska opinionens reaktion mot detta stora bilaterala prejudikat är känd. Vad denna reaktion ytterst kommer att leda till vet ingen. Den republikanska segern kan tänkas ge ytterligare sving åt missnöjet, som dessbättre dock hittills såvitt känt inte tagit sig några allvarigare konkreta uttryck. I dessa internationella återverkningar ligger ett riskmoment, vars storlek ingen i dag kan riktigt bedöma men över vilket regeringen näppeligen är herre.

I det aktuella ekonomiska läget är det den allvarligaste anmärkningen, att avtalet inte minst till följd av sammansättningen av de produkter, som Sverige åtagit sig att söka leverera till Ryssland, kan rubba en mera normal ekonomisk utveckling. Fullgörandet av avtalet kan bli den droppe, som kommer inflationsbägaren att rinna över. Både materialbristen och arbetskraftsbristen förvärras obestriddligen, och särskilt landsbygdens arbetskraft kan än kraftigare lockas över till industrien. Statens resurser att hejda inflationsprocessen äro snart uttömda. Att i detta

läge ikläda sig avsevärda nya förpliktelser kan te sig djärvt till äventyrlighet.

Med särskild oro har man anledning att se på följdverkningarna för återhämtningen i Sverige. Visserligen beröres inte byggnadsmateriel i större omfattning av exportvarulistan, men indirekt blir säkerligen produktionen såväl av byggnadsmateriel som bostäder beroende av den forcerade handeln med Ryssland, åtminstone därigenom att sugningen av arbetskraft till de industrier, som skola exportera till Ryssland, kan oförmånligt påverka nämnda produktionsgrenar. Så prekärt som läget inom bostads- och byggnadsväsendet blivit efter kriget får regeringen säkerligen många ovälkomna tillfällen att konfronteras med allmänheten i dess allt svårare bostadsnöd. I dagens bristhushållning finnes även många andra behov att tillgodose. Bristhushållningen kan tydligen inte övervinnas på länge trots den socialistiska planhushållningen. Att denna bristhushållning skärpt genom avtalet kan komma att motivera inskridanden på arbetsmarknaden av en art, som knappast någon önskar, måste också tagas med i ekvationen såsom en eventualitet.

Ytterligare en påtaglig svaghet finnes i denna handelsuppörelse. De varor, som Ryssland förpliktat sig att exportera hit, tillhöra i flertalet fall inte de råvaror, halvfabrikat eller färdiga produkter, som inte annorstädes skulle kunna köpas. Råvarorna skola för övrigt i stor utsträckning åtgå för tillverkningarna åt Ryssland. En stor del av de ryska exportvarorna torde hänföra sig till den ryska zonen i Tyskland. Det är dock möjligt att listan på de ryska exportvarorna så småningom kan utvidgas, sedan Ryssland restaurerat sitt näringsliv efter krigets förödelse.

Vilka fördelar kan avtalet i gengäld för alla dessa belastningar erbjuda Sverige? Såsom ovan sagts kan importen från Ryssland inte värderas särdeles högt, även om den givetvis inte bör helt underskattas. Den favör, vid vilken regeringen uppenbarligen fäst det största avseendet, ligger emellertid inte i importen utan däri, att ett slags garanti skapats för ett svenskt-ryskt handelsutbyte under sex à sju år framåt. Under denna tidrymd kan en internationell depression komma, och oavsett detta kunna våra marknader i olika världsdelar framdeles erbjuda oss mindre möjligheter än just nu, beroende på tänkbara industriella uppsving i t. ex. USA, Syd-Amerika eller rentav Tyskland. Det har ansetts såsom en lämplig beredskapsåtgärd att avdela en viss del av vår produktion för det industriellt rikt rustade Sovjetriket, vilket till

följd av sin autarkiska politik får anses mindre konjunkturkänsligt än kanske något annat land. Genom att nu lägga upp ett stort varuutbyte under Rysslands återuppbyggnadsår har regeringen trots sig öka utsikterna att göra detta bestående efter avtals-tidens slut. Och genom att förskjuta tyngdpunkten av den svenska exporten till avtalsperiodens senare år har man velat vinna en garanterad sysselsättning i Sverige just under den tid, då den internationella produktionen kan beräknas åter ha kommit något-sånär i gång och en lågkonjunktur såsom en följd av den internationella konferensens skärpning kan befaras inträda.

Dessa synpunkter, som även vägledde samlingsregeringen, kunna värderas högre eller lägre men ej helt negligeras. Utan tvivel ha de påverkat många. Inte minst inom industrien ha de spelat en ganska stor roll när man vägt avtalets plus och minus. Hela uppgörelsen har ju också betecknats såsom en jättespekulation i baisse. Man fäster sig dock vid, att regeringen finner behovet av en genom detta handelsavtal reglerad sysselsättningspolitik vara så stort, att det uppväger alla de angivna riskerna. Även om internationella depressioner fortfarande skulle bli naturliga företeelser, synes våra dagars notoriska arbetskraftsbrist, föranledd som den är av nativitetsnedgången, böra göra nästa depression i Sverige vida mindre våldsam än kriserna under mellankrigstiden. Därför borde den inte behöva framkalla samma stora oro som då. Redan nu har arbetskraftsbristen ställt alla gamla ekonomiska prognoser på huvudet.

Det har sagts, att avtalet skulle innebära en svensk anslutning till östblocket eller åtminstone ett närmande till detta. Sveriges stora långivning ställes härvid som kontrast till USA:s vägran att lämna Sovjetunionen varor på kredit.

Denna uttolkning kan inte vara giltig. Utom för kommunisternas rysslandsdevota massa torde varje tanke på att uppge den svenska neutralitetslinjen ha varit för alla främmande. Även den nejtröstande minoriteten i riksdagen sade sig åstunda reguljära handelsförbindelser med Ryssland; även minoriteten var uppenbarligen beredd att lämna krediter, fastän det nu fastställda maximalbeloppet om 1 miljard betecknades såsom orimligt högt. Det rådde alltså i princip enighet i riksdagen om önskligheten av ordnade handelsförbindelser och Sveriges redobogenhet att underlätta dessa genom kreditgivning. Eftersom Sverige lämnat större eller mindre krediter åt andra stater, som de flesta inte tillhöra öst-

blocket, kan kreditutfästelsen till förmån för Sovjetunionen omöjligt betecknas såsom någon avvikelse från den svenska linjen med dess syftemål att hålla politiska och ekonomiska förbindelser öppna åt alla håll.

Det väsentligaste problemet är, om denna kreditgivning genom sin tidsutdräkt kan anses binda Sveriges handlingsfrihet längre än skäligt. Ingen vet ju vilken väg Ryssland kommer att slå in på i sin utrikespolitik eller vilka för oss besvärliga vändningar som denna kan komma att uppvisa. Det går inte att bestrida, att denna bundenhet under så lång tid av kredit och handel vid en så gåtfull stormakt som den ryska fyllt många med största tvekan. Det vill emellertid synas, som långfristig kredit varit en ovillkorlig förutsättning för varje uppgörelse med Ryssland överhuvudtaget; även samlingsregeringen uppfattade denna såsom ofrånkomlig, ehuru själva statskrediten vid dessa förhandlingar hade en mindre storlek. Vad som till sist mest diskuterats har därför varit, om Sverige och i främsta rummet hrr Wigforss och Myrdal uppträtt alltför generöst och galant, när utfästelsen om 1 miljards kredit gavs. Var Sverige tvingat att ge utfästelsen denna omfattning eller kunde en nedsättning ha åstadkommits? Här står uppgift mot uppgift, och utomstående kunna knappast bilda sig en bestämd mening i denna sak. Det intrycket kunde dock inte förtas av riksdagsdebatten, att regeringen aldrig redovisat några yttersta ansträngningar att hålla krediten inom en volym, som bättre svarat mot Sveriges resurser i dagens ekonomiska situation.

Det som trots all tveksamhet till sist bestämde större delen av de borgerliga att rösta för avtalet — som ju socialdemokrater och kommunister ändå med majoritetens makt skulle ha godkänt — var säkerligen inte något undseende för regeringen. När riksdagens godkännande av alla större överenskommelser med främmande makter för ett tjugotal år sedan inskrevs i grundlagen såsom ett villkor för ratificering, var det aldrig meningen att denna prövning skulle bli en tom formalitet. När riksdagsoppositionen i våras bestämt krävde, att avtalet inte ens provisoriskt skulle få tillämpas utan att det förelagts riksdagen, låg även däri fordran på en realprövning. Sällan har också ett avtal så ingående granskats och nagelfarits som denna gång i utrikesutskottet. Godkännandet gjordes av de borgerliga till sist beroende av att utskottets motivering inskränkte ramen för regeringens makt vid avtalets fullgörande. Om riksdagsmajoriteten skulle ha underkänt denna motivering, hade de flesta borgerliga säkerligen röstat nej. Med

dessa inskränkningar sågo även dessa borgerliga i avtalet trots dess överdimensionering ett naturligt uttryck för behovet av handelsförbindelser med det land, som geografiskt ligger oss så nära. I längden kan en kommersiell avspärning österut inte vara rimlig. Även genom detta avtal blir handeln med Ryssland ringa i jämförelse med varuutbytet västerut. Det må inte heller fördöljas, att införseln av kol från Polen, med allt vad denna just nu betyder för möjligheten att hålla sysselsättningen uppe i vårt land, kan ha ett indirekt sammanhang med återupptagandet av den svensk-ryska handeln. Ytterst bestämdes nog många av en optimistisk tro på det expansiva svenska näringslivets inneboende förmåga att trots alla hinder och belastningar även finna utvägar att lösa dessa nya uppgifter. Trots hr Myrdals uppträdanden har näringslivets ledande män betygat sin goda vilja att göra sitt bästa.

Kanske räknade regeringen utgången som en stor seger. Ingenting kan vara felaktigare. Den stora majoriteten skapades inte tack vare regeringen utan trots denna. Handelsministern personligen har måhända just nu fått en ökad prestige bland socialdemokraterna, därför att deras solidaritetsmoral alltid bringar dem att slå vakt om en hårt kritiserad partivän. Utan denna solidaritetsmoral skulle den förtroendekris, som drabbat hr Myrdal för detta avtals skull, även ha spritt sig till dem. Många socialdemokrater förundra sig dock säkerligen fortfarande mera över handelsministern än de beundra honom.